

LIGETI
ENSEMBLE

A black and white portrait of György Ligeti, an elderly man with thinning hair, wearing a dark suit jacket over a striped shirt and a dark sweater. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is a textured, light-colored wall.

SÁRY 80

2020. FEBRUÁR 22. 19.30
BUDAPEST MUSIC CENTER

SÁRY 80

A Ligeti Ensemble hangversenye Sáry László 80. születésnapja tiszteletére

SÁRY LÁSZLÓ

1. Collage, Tango, Broadway boogie-woogie
2. Kotyogó-kő egy korsóban
3. Pentagramm

--- szünet ---

4. Tranquility – emlékezés a japán kertekre
5. Oratórium – ősbemutató
6. Concerto classico
7. Etűdök gőzmozdonyokra
8. Emlék

Közreműködik: **Balog József** (3)

Csalog Gábor (1) – zongora

Sáry László – zongora, fütty (8)

Szathmáry Judit, Nagy Bernadett,

Murányi Márta, Fehérváry Péter,

Melkovics Zoltán, Horváth Csaba – ének (5)

Amadinda Ütőegyüttes (2, 3)

Schlanger Tamás ütőhangszerek (3)

Ligeti Ensemble (4, 5, 6)

Vezényel: **Rácz Zoltán**

SÁRY LÁSZLÓ

Az 1940. január 1-jén, Győrben született zeneszerző a gyórásszonyfai vasútállomáson töltötte gyermekkorát: mint Kodály Zoltáné, az ő édesapja is állomásfőnök volt. A Zeneakadémia zeneszerzés tanszakát 1966-ban végezte el Szervánszky Endre növendékéként. Négy évvel később már a Simon Albert védőszárnyai alatt létrejövő Új Zenei Stúdió (ÚZS) megalapítói között találjuk, s hamarosan a magyarországi neoavantgárd kiemelkedő fontosságú és elszigeteltségében is felmérhetetlen hatású műhelyének egyik emblematikus zeneszerzőjévé vált Jeney Zoltánnal és Vidovszky Lászlóval együtt. Mint a csoport minden tagja, előadóként is rendszeresen szerepelt az ÚZS koncertjein. Több kollektív kompozícióhoz is hozzájárult, és annak a gyakorlatnak is részese volt, hogy a részt vevő zeneszerzők műveikben reflektáltak egymás kompozícióira.

Darmstadti tanulmányútján, 1972-ben ismerkedett meg John Cage tanítványának, Christian Wolffnak a zenéjével, s ez a találkozás megerősítette abban az elhatározásában, hogy zeneszerzőként az európai hagyománnyal szakító, új utakat keressen. Az alapoknak éppen ez a fajta radikális újragondolása volt az, ami az ÚZS tagjait elsősorban összekötötte.

Sáry László hallatlanul nyitott, mindenfajta hatást magába szívó egyénisége, fáradhatatlan aktivitása a művek hosszú során túl sokoldalúságában is megnyilvánul. Egyik szívügye a zenepedagógia, amelyet a 70-es évek közepétől „kreatív zenei gyakorlataival” gazdagít. Ezek az új zenei gondolkodás alapelemeivel foglalkoznak, fejlesztik az improvizációs készséget és a koncentrációt. Pedagógiai módszerét zeneiskolás gyerekek körében, valamint a Színművészeti Egyetem hallgatói között, továbbá külföldön is alkalmazza és tanítja. Emellett érdekli a gyakorlati és alkalmazott zenélés, mindenekelőtt a színház is. 1990-től a mai napig a Katona József színház zenei vezetője; számos kísérőzenét írt, és misztériumjátéka és kamaraoperái is bizonyítják a színpadi művek iránti érdeklődését.

Sáry Lászlót 1999-ben a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagjává választották. Munkásságának elismeréseként 1979-ben Kassák-díjat, 1986-ban Erkel-díjat, 1993-ban Bartók–Pásztory-díjat, 2000-ben Erdemes Művész címet, 2008-ban Kiváló Művész címet, 2016-ban Artisjus-díjat kapott.

A hangverseny első számaként felcsendülő három zongoradarab közül az első, a *Collage*, a programban szereplő legkorábbi, 1974-es kompozíció; ugyanakkor már a tapasztalt és saját útját járó szerző műve. A szélsőséges és rendkívül differenciált, szinte hangonként változó dinamikai jelzések, a hosszú hangok mellett-között megjelenő, díszítés vagy gesztikulálás jellegű előkéek és gondosan kikottázott apró hangértékek-hangcsoportok és szünetek csak látszólag jelentenek zsarnoki szigort az előadó irányában, aki mindezt szabadon, mintegy improvizációs alapként értelmezheti. A nyitó blokk másik két száma a 2000-ben lezárt, különböző hangszer-összeállítású tételekből álló, *Tánczene* című sorozat két zongoradarabja, a *Tango* és a *Broadway boogie-woogie*. A stilizált, eredeti funkciójukban már nem használható, „magas” zenévé emelt tánc tételek mindennaposak a zeneirodalomban, Sály azonban még tovább viszi ezt az eltávolodást. Nála inkább elidegenítésről beszélhetünk, a tánc „fátyolon átszűrte” képéről (Farkas Zoltán). A *Tango* 1989-ben keletkezett egy nemzetközi tangógyűjtemény számára, sajátos karakterét az argentin tánc kezdőütést követő sajátos és érzéki hatású megtorpanásának folyton visszatérő, stilizált felidézése adja. Érdekessége, hogy két, zeneileg azonos részből áll, amelyek csupán az artikulációban (és egy-két ritmikai finomságban) különböznek egymástól. A dzsesszes ritmikájú *Broadway boogie-woogie*, Sályra jellemző eljárással, az ugyancsak a *Tánczene* sorozatba foglalt, korábban írt *Emlék* parafrázisa – ez lesz hangversenyünk utolsó száma –, amely, noha szinte változtatás nélkül követi a korábbi mű hangjait és harmóniáit, ebben az új ritmikai köntösben teljesen új karaktert nyer.

A Tandori-verscímet idéző, 1978-as *Kotyogó-kő egy korsóban* Sály legtöbbet játszott darabjai közé tartozik. Előadó-apparátusa szinte tetszőleges, azzal a megkötéssel, hogy az 1–4 előadó valamelyike a zenei folyamat magját tartalmazó első szólamot játssza. A partitúra szerint billentyűs vagy ütőhangszerekről van szó, de lemezre vették már négy fuvolás változatban is; a négy marimba hangzása ideálisan egyesíti a dús, gazdag hangzást az egyes hangok pregnáns megszólalásával és a zenei szövet transzparenciájával. A mű alapja a rácsozatszerű, egyenletes (nyolcad-) lüktetés, amelynek zsongító monotóniájából (melyet a szinte mindvégig folyamatosan hallott cisz „burdonhang” is fokoz) pointillisztikus módon villannak elő a „tematikus” hangok. Építkező és „lebontó” szakaszok váltják egymást, szervezett kontrapunktikus játék folyik, ám ebből a hall-

gató jószerével csak annyit érzékel, hogy a hangzás csupán látszólag és hozzávetőlegesen állandó, valójában sohasem tér vissza teljesen változatlanul, és minden pillanatban bekövetkezik valamilyen finom változás, amely leköti figyelmünket.

A *Pentagramm* (1982) című műben a zene karakterhordozó funkciójának feladása szorosan összefügg Sály itt alkalmazott, de másoktól is ismert kompozíciós módszerével: azzal, hogy a darab bizonyos meghatározó elemeit valamilyen létező jelsorozat értékeinek „átkódolásával”, mechanikusan képezi. Az eredeti jelsorozat ebben az esetben John Cage *45' for a Speaker* című előadása, amely sorokra tagolódik. A szerző az egyes sorokat alkotó szavak számának sorozatából indul ki, amely 1 és 15 közötti egész számokból áll. Ez a számsorozat a darab metrikáját határozza meg olyan módon, hogy egy változatlan, lassú (1/3 mp-es) mérőütést az adott számú egyenlő részre osztanak a megszólaló hangok (kvázi duola, triola, kvartola stb.) A mű hat előadójából öt egy-egy hangolatlan ütőhangszer-csoporton játszik, a hatodik pedig preparált zongorán. Az ütőhangszer-csoportokban mindig öt különböző hangminőség – kő-, fa-, cserép-, üveg- és fémhang – szólal meg. Az ütők komplementer módon játszva követik a folyamatosan mozgó zongoraszólamot; szólamaik elektronika nélkül létrehozott „ringmodulációként” társulnak a preparált zongora hangjainak folyamatos mozgásához.

A *Tranquility – emlékezés a japán kertekre* című kompozíció (1996) 11 hangszerre komponált kamarazenei alkotás. Címe a szerző három hónapos japán tanulmányútjára s talán a keleti világszemléletre is utal. Sály ezt a tanácsot adja hallgatójának: „Felejtsd el, hogyan kell zenét hallgatni... Ne várj eseményt, ne várj katarzist, csak a belső csöndet várd, amelyben az elhangzó mű tovább zenghet benned.” A zene lassú hőmpölygésű, meditatív jellegű, ebből lépnek elő egy-egy pillanatra, jórészt rezdülésszerű gesztusokkal, az egyes hangszerek „szólói” vagy éppen „duettjei”, valamifajta rezignált, mégis derűs társalkodás benyomását keltve, amely tulajdonképpen csak körülrajzolja a csöndet.

A két-három évtizedes művek mellett ősbemutatóra is sor kerül a hangversenyen. A zenekarra és (ezúttal hat énekszólísta által képviselt) hatszólamú vegyeskarra komponált *Oratórium* ősi vogul (vagy manysi) áldozati szövegekre íródott 2017–18-ban. A darab zenekarában nincsenek fúvósok: a vonós hangszerek és az ütők mellett csak egy cimbalom kapott benne helyet. A három egybekomponált tételként felfogható mű

három szöveget dolgoz fel. Az első, leghosszabb rész egy madáristenségnek szóló hívogató: itt a négyyszólamú kórus szólamainak nyugodt lépdelését és a valamivel szövevényesebb vonós szólamokat a cimbalom rövid, de hangsúlyos futamai tagolják. A második szöveg egy mindössze három szóból álló, szenvedélyes segítségkérő fohász, melyet a zenekar erőteljes csapása indít el; ennek során azonban az énekkar továbbra is szenttelen marad, csupán az ütők és a vonósok szólama válik felajzottá. Végül a harmadik szakasz a „fehér istenhez” intézett könyörgés a jó életért; a kórus csupán itt válik deklamatívává, izgatottá, itt énekel végre összefüggő szavakat – mindezt a cimbalom és az ütők egy-egy hangsúlyos gesztussal, az osztott vonósok pedig sokszólamú tartott akkordokkal kísérik.

Concerto classico című darabját Sály eredetileg 1980-ban komponálta fúvósokat is tartalmazó kamarazenekearra. Ezúttal azonban a kompozíció 1984-es, revidéált változata szólal meg. Az egytétéles mű a concerto grosso eszméjét idézi fel, de inkább játékos paródia, mintsem Prokofjev-féle fanyar stílusgyakorlat: a hagyományos előjegyzések a szólamok diatonikus jellege ellenére nem vezetnek valódi tonalitáshoz, a sűrűn előforduló ismétlődő szakaszok nem adnak ki semmiféle „klasszikus” formát. A szerzőt inkább az foglalkoztatja, hogy a hét párba rendezett 14 hangszer egyes, fekvésben és jellegben is elütő hangszerpárjai – hol egymást kettőzve, hol ellenszólamot alkotva – hogyan viszonyulnak egymáshoz.

Az *Etűdök gőzmozdonyokra* című darab 1996-ban hangszalagra „íródott”, de nem nevezhető elektronikus zenének, ugyanis a Károlyi Zsolt 1983-ban kiadott gőzvasúti „hangantológiájából” származó hangokat a szerző nem transzformálja elektronikus úton, hanem eredeti mivoltukban használja fel őket konkrét zenei „hangkölteményének” építőköveiként. A darabnak az ad személyes jelleget, hogy a győrásszonyfai vasútállomáson felnövő zeneszerzőt már gyermekként körülvette és elbűvölte a gőzparipák hangzó világa.

A korábban már említett, *Emlék* című zongoramű 1987-es keletkezési évével a *Tánczene* sorozat legkorábban elkészült darabja. Olyan zongoraműről van szó azonban, amelynek előadója füttyüléssel, egy többször visszatérő, nosztalgikus-szomorkás, kromatikusan ereszkedő dallammal kíséri játékát. Ez a dallam átvétel Edvard Grieg *Vorüber* című zongoraművéből, de akár a régi századok *passus duriusculus* elnevezésű zenei retorikai figurájának modern megtestesüléseként is felfoghatjuk...

Szöveg: Malina János

SÁRY 80 | Concert of the Ligeti Ensemble Celebrating the 80th Birthday of László Sály

1. Collage, Tango, Broadway boogie-woogie
2. Pebble Playing in a Pot
3. Pentagonagram
---intermission---
4. Tranquility
5. Oratorio - world premiere
6. Concerto classico
7. Etudes for Steam Locomotives
8. Memory

Performers: József Balog, Gábor Csalog piano,
László Sály piano, whistling,
Judit Szathmáry, Bernadett Nagy, Márta Murányi,
Péter Fehérváry, Zoltán Csaba Melkovics singers,
Amadinda Percussion Group, Tamás Schlanger percussions,
Ligeti Ensemble
Conductor: Zoltán Rácz

“I was never engaged with the problem of individual style. Some external impact, impression or experience always played its part when it came to writing the majority of my pieces. I don't even know if I have my own style or sound. In my opinion, the exercise of art is a process of learning. Learning about the world and about ourselves. In this process, I feel the role of the personality is almost a barrier, it isolates, restricts, and does not permit me to identify with other sounds, perceptions or cultures. Perhaps my goal is not being freed from personality, but rather broadening the personality and openness to a degree that allows acceptance of the most varied things.” The quote comes from an old interview with László Sály. This celebratory concert picks representative compositions from his oeuvre such as *Memory* (1987) scored for piano and whistling or the 1978 *Pebble Playing in a Pot* that is of such importance in the Hungarian history of new music. Despite his advanced age, the 80-year-old László Sály, co-founder of the New Music Studio, inventor of the so-called ‘Sály method’, legendary music director of the Katona Theatre, will also take part in the concert.

concerto BUDAPEST

zene szenvedéllyel

www.concertobudapest.hu

